

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ:

SMYŁA J. WZORY PRZYSZŁOŚCI OSOBISTEJ I ZAWODOWEJ MŁODZIEŻY LICEALNEJ. MIĘDZY TRADYCYJĄ A PONOWOCZESNOŚCIOM / J. SMYŁA. – KRAKÓW : IMPULS, 2022.

Як це не парадоксально, на початку звернемо увагу на особистості офіційних рецензентів. Монографія Й. Смили отримала схвальну оцінку добре відомих у Європі, провідних польських фахівців, професорів (М. Szymański, В. Śliwerski).

Зауважимо, що книги Й. Смили використовують теоретики й практики в Україні, авторка брала участь у наукових конференціях у нашій країні, в тому числі і в Тернополі, публікувала результати досліджень у журналі «Медична освіта».

Насамперед розглянемо структуру монографії. Українські дослідники звернуть увагу на традиційний розділ із красномовною назвою «Методологічні засади дослідження», в якому розглядаються предмет і мета, проблематика, методи проведення дослідницької роботи, характеристика респондентів та регіональних особливостей.

Виокремимо «незалежні та залежні» властивості, а також показники, які піддаються вимірюванню.

Відповідно до двох головних проблем авторка виокремлює серію проблемних питань, серед яких вплив різнопланових чинників на особистісний і допрофесійний розвиток учнів ліцеїв, система цінностей, авторитети або їх відсутність.

Кількість респондентів (858) дозволяє говорити про дотримання вимог до педагогічних досліджень. Цікавий поділ на 7 типів оцінки майбутнього.

Особливу увагу фахівці звернуть на п'ятий і шостий розділи. Й. Смила виокремлює 15 типів при виборі перспектив розвитку (таблиця № 22), розглядає мотиваційну сферу старшокласників (пошук стабільності, розв'язання питань у родині, здобування досвіду, незалежність, самовдосконалення, новаторство, пошук пригод, задоволення, свобода і щастя, реалізація мрій, розвиток патріотизму).

Проблематика дослідження добре висвітлена у вступній частині. Як позитивний факт підкреслимо, що в монографії немає традиційних учнів, а розглядається світ цінностей хлопців і дівчат.

Теоретичні розділи відзначаються системним підходом. Зокрема, при розгляді наукового дискурсу молодіжної проблематики виокремлено психолого-біологічні, соціологічні, історичні аспекти; компетентнісний підхід; узагальнено досвід представників основних психологічних шкіл, висновки

польських і закордонних авторів; етапи розвитку людини подані в таблиці № 3; закономірності фізичного, розумового, морального розвитку старшокласників; тенденції підготовки до трудової діяльності; динаміку світоглядних позицій.

Пропонується теоретична модель оцінки майбутнього, в якій виокремлені мотивація, планування, самооцінка, час, стиль життя, приклади для наслідування.

Всебічно аналізуються результати досліджень інших авторів, насамперед тих, які вивчали релігійні погляди молоді, емоційний світ, інтеграцію з оточенням, асиміляцію, сепарацію, маргіналізацію, стилі життя молоді, самопізнання, модель планування майбутнього, питання традицій, культури, очікувань суспільства.

У другому розділі аналізуються проблеми глобалізації, кризові явища, властиві суспільству і молодіжному середовищу, проблеми сучасної сім'ї в умовах постмодернізму. Особливо розглядаються революційні зміни в економіці, технологіях, інформаційних потоках, демографічні проблеми, питання гедонізму, егоїзму, індивідуалізму, егоцентризму.

В окремому параграфі проведена порівняльна характеристика покоління молоді в минулому і в сучасних реаліях. Перелік позитивних і негативних якостей молоді (таблиця № 13) ще довго викликати наукові дискусії. Особливо тези про «дітей Інтернету», орієнтацію на успіх, прискореного переходу в ранг дорослих, особливості соціалізації молоді.

Зазначимо увагу до стилю виховання в родині, педагогічних аспектів проектування майбутнього, блокування мислення, розвитку креативності, впливу ровесників, значущості засобів масової комунікації.

Заслугує на увагу своєрідне протиставлення в таблиці № 45: традиції – сучасність, стабільність – зміни, оптимізм – песимізм, добробут – фінансові труднощі, релігійність – індіферентність, а також продовження цієї теми в наступних таблицях.

Значний громадський резонанс викличе зміст графіка № 7. Адже серед авторитетів учнів ліцеїв можна побачити маму (53,7 %), батька (41,1 %), інших членів родини (23,8 %), акторів і співаків

(17,8 %), друзів (10,5 %), вчителів (7,6 %), священників (4,9 %). 19 % старшокласників не мають авторитетів. На окрему увагу заслуговує графік № 8, в якому демонструється відмінність в авторитетах серед хлопців і дівчат.

У сьомому розділі на високому теоретичному рівні розглядаються інтраперсональні та інтерперсональні особливості старшокласників. Системна самооцінка молоді: пізнавально-інтелектуальна, фізична, суспільно-моральна, характерологічна, а також вплив інших чинників (таблиці № 69–76) зазначають на схвалення і високу оцінку.

Аналітичні, глибокі висновки вдало завершують монографічне дослідження.

Окремо варто виокремити бібліографію. Авторка опрацювала сотні першоджерел із педагогіки, психології, філософії, що дозволило вийти на якісно новий рівень теоретичних узагальнень. Чітко розмежовано книги і статті польських і закордонних авторів, а також праці, доступні в Інтернеті. Про рівень праці свідчать 92 таблиці, 16 графіків, 13 схем, 3 рисунки.

Дослідники зацікавляться змістовними додатками. Авторка звертає увагу на стать респондентів,

соціальний статус, структуру родини, регіональні особливості. Оригінальна анкета передбачає відповідь на 15 життєвих ситуацій, в яких виокремлені система цінностей, мета діяльності, оцінка перспектив, необхідність самовдосконалення, питання патріотизму, професійного вибору. Всебічно аналізуються чинники, які обумовлюють вибір авторитету, громадську активність, форми використання вільного часу. У додатку 2 розглядається цікава шкала ціннісних орієнтацій. 13 завдань у третьому додатку дозволяють оцінити бачення молодими людьми перспектив розвитку.

Очевидно, що таке глибоке дослідження обумовить появу серії подальших монографій. Серед них підготовка вчителів до відповідної виховної роботи, модернізація навчального процесу, вплив війни в Україні на європейські цінності, порівняльні дослідження в різних країнах. Але цей перелік лише підтверджує актуальність книги.

Як підсумковий висновок можемо стверджувати, що монографія Й. Смили є однією з найкращих, буде корисною не лише для Польщі, а знайде вдячних читачів у європейських країнах.

*А. В. Вихруц,
доктор педагогічних наук, професор,
заслужений працівник освіти України,
завідувач кафедри української мови
Тернопільського національного медичного
університету імені І. Я. Горбачевського
МОЗ України*